

Aikuissosiaalityön tilannekuva 2024 – kyselyn tuloksia

Päälöydökset

- Aikuissosiaalityön asiakasmäärät ovat kasvaneet 19:lla, pysyneet ennallaan kahdella ja vähentyneet yhdellä alueella hyvinvointialueille siirtymisen jälkeen.
- 14 alueella aikuissosiaalityön sosiaalityöntekijöillä on yli 70 asiakasta per työntekijä. Vuonna 2022 tällaisia alueita oli kymmenen.
- Seitsemällä hyvinvointialueella aikuissosiaalityön palvelujen saaminen on heikentynyt.
- Yksilökohtaiseen asiakastyöhön käytetään viikoittaisesta työajasta noin kolmannes, joka on yhtä paljon kuin vuonna 2022.
- Toimeentulotuki ja sosiaalinen luototus on keskitetty useimmilla hyvinvointialueilla.
- Suurten (yli 70 asiakasta / aikuissosiaalityötä tekevä työntekijä) asiakasmäärien alueilla työntekijät tekevät hieman enemmän kirjaamista ja dokumentointia, täydentävää ja ehkäisevää toimeentulotukityötä ja perustoimeentulotuen hakemiseen ja päätöksiin liittyvää selvittelytyötä, kuin kohtuullisen asiakasmäärän (alle 70 asiakasta / työntekijä) alueilla.

Sosiaalihuollon palveluja saa yli 700 000 henkilöä vuosittain. Työikäisten palvelutehtävän asiakkaina oli 250 000 18–64-vuotiaasta henkilöä heinä-syyskuussa 2023. Työikäisten palvelutehtävän asiakkuus oli myös 28 prosentilla vammaispalvelujen asiakkaista ja 22 prosentilla lapsiperhepalveluiden asiakkaista. (Forsell ym. 2024.) Lapsiperheen vanhempi voi saada sosiaalipalveluja työikäisten palveluissa, jos hän tarvitsee tukea esimerkiksi työllistymiseen tai on kuntouttavan työtoiminnan tarpeessa. (Lehmuskoski ym. 2024.)

Aikuissosiaalityö kuuluu työikäisten palvelutehtävään. Asiakkaiden palvelutarpeet liittyvät toimeentuloon, asumiseen, työkykyyn tai työllistymiseen, terveydentilaan, elämänhallintaan, toimintakykyyn, päihteiden käyttöön ja riippuvuuksiin, ihmissuhteisiin, opiskeluun tai yhteiskunnalliseen osallisuuteen. Käytännössä aikuissosiaalityö on usein viimesijaista, jolloin sosiaalityössä ylläpidetään asiakkaan nykytilannetta ja pyritään ehkäisemään tilanteen heikentymistä entisestään (Kuusikko-työryhmä 2022).

Aikuissosiaalityö siirtyi vuoden 2023 alusta kunnilta hyvinvointialueiden järjestämivastuulle. Tässä julkaisussa kuvataan aikuissosiaalityön tilannetta toukokuussa 2024 Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) toteuttaman kyselyn pohjalta. Kyselyn raportoinnissa on ollut mukana myös Jyväskylän yliopisto. Kyselyssä tiedusteltiin hyvinvointialueen sosiaalityön johtavilta viranhaltijoilta aikuissosiaalityön tilannetta hyvinvointialueille siirtymisen jälkeen. Kysimme aikuissosiaalityössä työskentelevien sosiaalityöntekijöiden, sosiaaliohjaajien ja asiakkaiden määriä, aikuissosiaalityön työmuotoja, aikuissosiaalityön ammattihenkilöiden työajan kohdentumista, aikuissosiaalityön organisatorista paikkaa hyvinvointialueilla sekä täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen organisoitumista ja käytäntöjä. Vastauksia saatiin yhteensä 22, eli yksi jokaiselta hyvinvointialueelta ja yksi Helsingistä.

Julkaisussa kuvataan ensin aikuissosiaalityön ajankohtainen tilanne ja aikuissosiaalityön kohtaamat muutokset. Pääpaino julkaisussa on kuitenkin kyselytulosten esittelyllä ja niiden vertaamisella vuoden 2022 lopulla tehtyyn kyselyyn, jossa selvitettiin aikuissosiaalityön tilannetta ennen hyvinvointialueille siirtymistä (Kivipelto & Tanner 2023).

Julkaisun tavoitteena on tuottaa tietoa hyödynnettäväksi erityisesti aikuissosiaalityöhön, mutta myös sosiaaliturvauudistukseen, jossa yhtenä tavoitteena on palvelujen ja etuuksien yhteensovittaminen (STM 2022).

Aikuissosiaalityö niukentuvan sosiaaliturvan kontekstissa

Jos vuonna 2022 toteutetun kyselyn ajankohtaishaasteet liittyivät hyvinvointialueiden muodostumiseen, on sosiaalihuollon konteksti vain puolitoista vuotta myöhemmin varsin erilainen. Kyselyn

Minna Kivipelto

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Mirka Elovainio

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Näin vuoden 2024 kysely tehtiin:

Tiedot kerättiin Webropol-kyselyllä toukokuussa 2024. Kysely lähetettiin kaikille hyvinvointialueille ja Helsingin kaupungille.

Kyselyssä oli 20 kysymystä, joista 18 oli samansisältöisiä, kuin vuonna 2022 toteutetussa aikuissosiaalityön kyselyssä (Kivipelto & Tanner 2023).

Kysymykset olivat pääosin suljettuja valinta- ja monivalintakysymyksiä, mukana oli kolme avointa kysymystä.

Vastaukset saatiin kaikilta 21 hyvinvointialueelta ja Helsingin kaupungilta.

Vastaajat olivat työikäisten sosiaalipalvelujen palvelualuepäälliköitä, johtajia, palveluvastaavia ja aikuissosiaalityön esimiehiä.

toteutushetkellä toukokuussa 2024 aikuissosiaalityöhön ja aikuissosiaalityön tarpeessa oleviin asiakkaisiin, palvelun saamiseen ja aikuissosiaalityötä tekevien sosiaalityön ammattihenkilöiden työhön kohdistuu ennen näkemättömiä muutoksia. Petteri Orpon hallitus on käynnistänyt laajimmat koskaan tehdyt sosiaaliturvaan kohdistettavat leikkaustoimet ja supistukset (Valtioneuvosto 2023).

Hallituksen sosiaaliturvaan kohdistamat leikkaukset sisältävät etuuksiin liittyvien indeksitarkistusten tekemättä jättämisiä, myöntämisperusteiden tiukennuksia, omavastuuosuuksien korotuksia, etuuksien euromääräisiä leikkauksia ja joidenkin etuuksien lakkauttamista kokonaan. THL:n työryhmä (Hiilamo ym. 2023) on arvioinut esitettyjen heikennysten yhteisvaikutusten kasvattavan tuloeroja, köyhyysriskiä ja pienituloisuutta vuoteen 2027 mennessä. Lisäksi työryhmä arvioi perustoimeentulotukeen oikeutettujen määrän nousevan 27 prosenttia eli 100 000 henkilöön vuoteen 2027 mennessä. Huhtikuussa 2024 perustoimeentulotuen saajia oli jo lähes 5000 henkilöä enemmän, kuin vuotta aiemmin (Kelasto). Toimien voenakoida aiheuttavan painetta hyvinvointialueiden vastuulla olevaan täydentävään ja ehkäisevään toimeentulotukeen ja sosiaalityöhön, jos etuuksien tarve ei vähene.

Samaan aikaan toimeentulotuen uudistamista pohtivan työryhmän tehtävänä on ehdottaa toimeentulotukeen sellaisia muutoksia, että hakijoiden määrä saataisiin puolitettua nykyisestä yli 355 000 henkilöstä noin 177 500 henkilöön (STM 2024). Sosiaaliturvan uudistaminen jatkuu niin, että saadaan aikaiseksi yksi perusturvaetus eli yleistuki, joka sisältää perusosan elämiseen, asumisosan asumiseen ja harkinnanvaraisen osan viimesijaiseksi turvaksi (Valtioneuvosto 2023). Toimeentulotuen uudistaminen ja yleistuen valmistelu olivat aikuissosiaalityön kyselyn toteutushetkellä vasta käynnistyneet, joten niiden vaikutuksia aikuissosiaalityöhön ei vielä ollut nähtävissä.

Kaikkiaan hyvinvointialueiden ja niin myös aikuissosiaalityön ensimmäistä puoltatoista toimintavuotta voi luonnehtia haastavaksi. Hyvinvointialueet ovat toimineet rajoitetun rahoituksen kanssa, työntekijöiden saatavuus on vaikeutunut ja hyvinvointialueet ovat joutuneet karsimaan lähipalveluista. Hallituksen keväällä 2024 päättämät tehtävämuutokset ja sopeutustoimet vähentävät hyvinvointialueiden valtionrahoitusta menojen vähenemistä vastaavasti. Sosiaalihuollon palveluvalikoimaan tulee kohdistumaan myös suoraan 100 miljoonan euron leikkaukset. Hallitus on kaavaillut myös joidenkin sosiaalihuollon palvelujen rajaamista julkisen palvelutuotannon ulkopuolelle. (VM 2024.)

Aikuissosiaalityö hyvinvointialueiden organisatorisissa rakenteissa

Aikuissosiaalityö oli kyselyn toteutushetkellä toiminut noin 1,5 vuotta 21 hyvinvointialueen ja Helsingin kaupungin järjestämistä vastuulla. Kuten vuoden 2022 kyselyssä oli ennakoitavissa, aikuissosiaalityö on sijoittunut hyvinvointialueiden rakenteisiin eri tavoin eri alueilla.

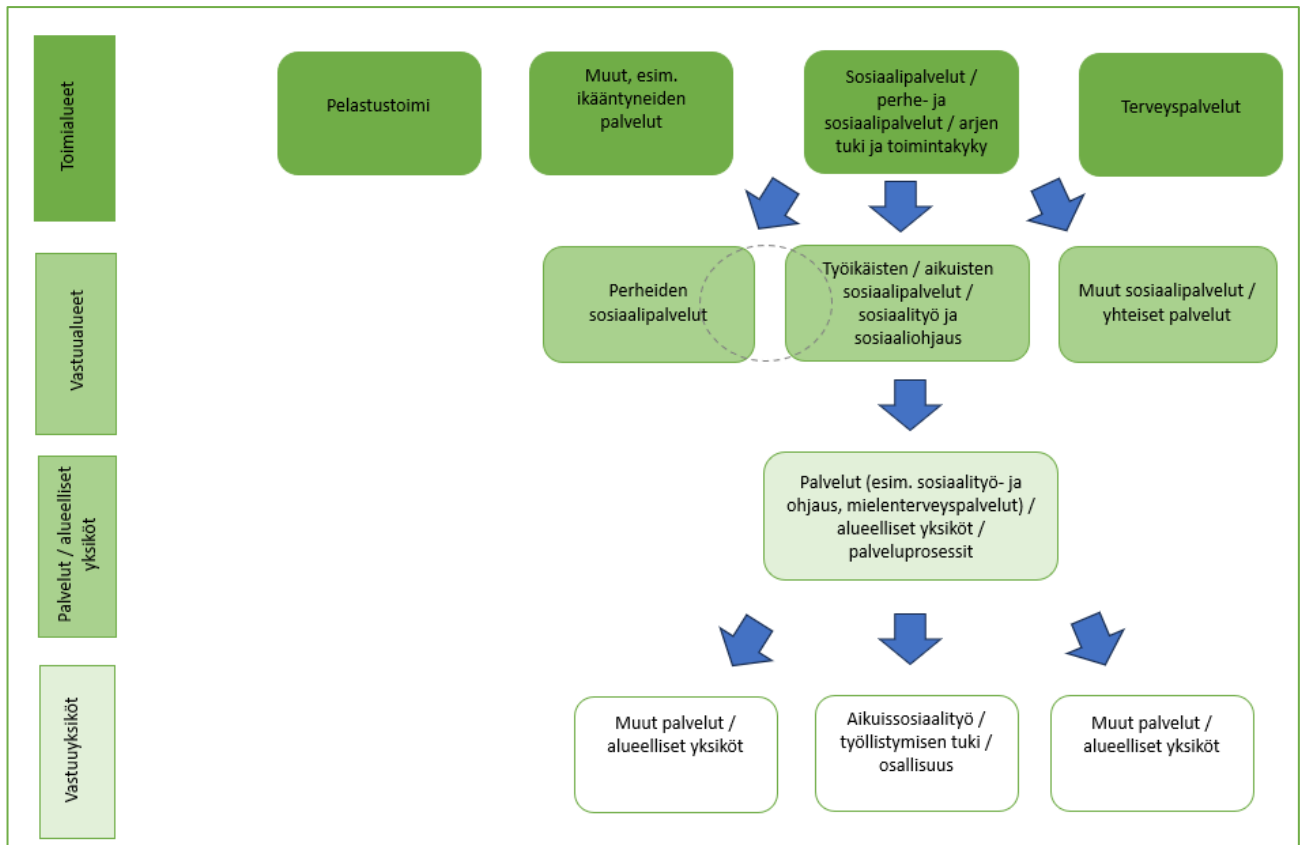
Hyvinvointialueiden organisaatiot ovat varsin moniportaisia ja kullakin portaalla tai tasolla on oma johtonsa. Toimialueet ja niiden alle sijoittuvat vastuualueet palveluineen on rakennettu hieman eri logiikoilla, joten niiden yhdenmukainen kuvaaminen on vaikeaa. Kuviossa 1 on kuitenkin esitetty joitain aikuissosiaalityön organisatoriseen sijoittumiseen liittyviä yhteisiä tekijöitä.

Pääosin vuonna 2024 aikuissosiaalityö sijoittuu hyvinvointialueiden rakenteissa sosiaalipalvelujen tai perhe- ja sosiaalipalvelujen toimialojen alle. Toimialoilla voi olla myös näistä poikkeavia nimiä. Toimialojen alta löytyy puolestaan vastuualueita, joiden alle työkäisten tai aikuisten sosiaalipalvelut, sosiaalityö ja sosiaaliohjaus sijoittuvat. Joillain hyvinvointialueilla lasten ja perheiden palvelut kuuluvat omalle vastuualueelleen, mutta ne voivat olla myös samalla vastuualueella työkäisten palvelujen kanssa.

Joidenkin hyvinvointialueiden kohdalla oli nimetty myös toimialojen alle sijoitettavia palveluprosesseja (Kainuun hyvinvointialue) tai alueellisia yksiköitä (Helsinki ja Pirkanmaan hyvinvointialue), joissa esimerkiksi aikuissosiaalityö, nuorten sosiaalityö ja jälkihuolto toimivat.

Ikääntyneiden ja vammaisten henkilöiden asumiseen liittyvät palvelut oli nimetty lähes jokaiseen organisaatiokaavioon. Työkäisten asumisen tukemiseen liittyvät palvelut olivat joko alueellisten yksiköiden sisällä (Helsinki), yhdessä aikuisten mielenterveys-, päihde- ja sosiaalipalvelujen kanssa tai erillisinä palveluina osana työkäisten sosiaalipalveluja (Pirkanmaan hyvinvointialue).

Työllisyyttä edistäviä palveluita oli mainittu esimerkiksi Etelä-Savon, Helsingin, Länsi-Uudenmaan ja Pirkanmaan hyvinvointialueiden organisaatiokaavioissa. Länsi-Uudellamaalla ne sijoittuvat sosiaalipalvelujen alle, Etelä-Savossa osaksi työkäisten palveluja, Helsingissä ne olivat alueyksiköissä ja Pirkanmaalla osana osallisuutta ja työllistymistä tukevia palveluita.

Kuvio 1. Aikuissosiaalityö hyvinvointialueiden organisatorisissa rakenteissa.

Taloudellisen tuen palveluja hyvinvointialueilla

- Talousneuvontaa puhelimitse ilman ajanvarausta
- Talousneuvoloissa paikan päällä tapahtuvaa neuvontaa ja ohjausta
- Taloussosiaalityö osana suunnitelmallista sosiaalityötä
- Täydentävä ja ehkäisevä toimeentulotuki
- Avustaminen perustoimeentulotuen hakemisessa
- Sosiaalinen luotto
- Välitystilipalvelu

Taloudellisen tuen palvelujen organisoituminen

Taloudellisen tuen palveluilla tarkoitetaan paitsi täydentävää ja ehkäisevää toimeentulotukea, myös muita asiakkaan taloudellista toimeentuloa tukevia toimintoja, kuten sosiaalista luototusta, talousneuvontaa ja välitystilipalvelua. Alueet ovat organisoineet taloudellisen tuen kokonaisuuden eri tavoin, mutta joitain toimintoja on selkeästi keskitetty. Keskitäminen kuvaa ratkaisuja, joissa tiettyjä taloudellisen tuen palveluita ja toimintoja on keskitetty joko kokonaan tai osittain. Asiakasohjauksen toimintatapa kuvaa puolestaan toimintoja, jotka ovat osa kaikkea sosiaalityötä ja sosiaaliohjausta.

Keskitettyjä palveluja. Täydentävä ja ehkäisevä toimeentulotuki ja sosiaalinen luotto on keskitetty enemmän tai vähemmän kaikilla vastauksen antaneilla alueilla. Esimerkiksi Helsingissä toimeentulotuen etuuskäsittelyn yksikö ottaa vastaan ja lajittelee täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen hakemukset. Etuuskäsittelijän toimivaltaan kuuluvat täydentävän toimeentulotuen hakemukset siirretään etuuskäsittelyn päätettäväksi, muut täydentävän ja ehkäisevän tuen hakemukset siirretään sosiaalihuollon ammattilaisille asiakkaan iän ja asuinalueen mukaisesti.

Monilla hyvinvointialueilla täydentävän toimeentulotuen käsittely kuuluu pääosin etuuskäsittelijöille. Avovastauksissa tuli esiin, että täydentävän toimeentulotuen hakemuksia ohjataan siinä tapauksessa sosiaalityöntekijöille ja sosiaaliohjaajille, jos esimerkiksi haettu summa on korkea tai muutoin vaatii sosiaalityön arviota. Ehkäisevän toimeentulotuen käsittelyyn etuuskäsittelijät osallistuvat vain viidellä alueella (ks. taulukko 1).

Taulukko 1. Vastaajien arviot täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen käsittelystä vuonna 2023 (n=21) ja vuonna 2024 (n=22).

Täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen käsittelijät	Täydentävän toimeentulotuen käsittely		Ehkäisevän toimeentulotuen käsittely	
	2023	2024	2023	2024
Sosiaalityöntekijät	20	20	21	22
Sosiaaliohjaajat	21	22	19	21
Etuuskäsittelijät	19	18	5	5
Muut, ketkä?	3	3	1	2

Helsingissä esimerkiksi sosiaalinen luotto on keskitetty sosiaalinen luotto ja talousneuvonta -yksikköön. Talous- ja velkaneuvoja selvittää asiakkaan kanssa puhelimitse, onko asiakkaalla edellytyksiä saada sosiaalista luottoa. Mikäli edellytykset täyttyvät alkukartoituksen jälkeen, asiakkaalle lähetetään hakemus joko sähköisesti tai asiakas saa kirjallisen hakemuksen. Asiakas saa tukea hakemuksen täyttämiseen tarvittaessa talous- ja velkaneuvojalta. Kun asiakas on täyttänyt kaikki hakemuksessa pyydetyt kohdat, asiakkaalle varataan henkilökohtainen aika jatkoneuvotteluja varten. Sosiaalisen luottoyhteydessä asiakas saa tarvittaessa myös talousseurannan palveluita ja talousneuvonnan palveluita oman taloutensa seurannan tueksi.

Taloudellinen tuki osana asiakasohjauksen prosessia. Asiakasohjaus on tullut voimallisesti aikuissosiaalityöhön vuonna 2022 toteuttamamme kyselyn jälkeen. Asiakasohjauksessa asiakkaan asia pyritään ratkaisemaan mahdollisimman pitkälle puhelimitse tapahtuvan yhteydenoton aikana. Asiakasohjauksen avulla henkilö voi myös hakeutua sosiaalityön asiakkuuteen, jolloin taloudellisen tuen palveluita jatketaan osana suunnitelmallista asiakastyötä. Esimerkiksi Etelä-Karjalan hyvinvointialueella taloussosiaalityötä tekevät kaikki sosiaaliohjaajat ja sosiaalityöntekijät. Palvelutarpeen arvion aikana arvioidaan maksukykyä ja selvitetään talous- ja velkatilanne.

Myös välitystilipalveluun hakeudutaan kaikilla alueilla sosiaalityöntekijän tai sosiaaliohjaajan kautta. Välitystilipalvelun päätöksistä ja asiakassuunnitelmasta vastaavat sosiaalityöntekijät.

Täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen hakeminen ja käsittely

Täydentävää ja ehkäisevää toimeentulotukea voi hakea kaikilla hyvinvointialueilla kirjallisesti tai suullisesti. Vuonna 2022 toteutettuun kyselyyn verrattuna puhelinasioinnin mahdollisuus on lisääntynyt. Vuonna 2022 täydentävää toimeentulotukea saattoi hakea puhelimitse 18 alueella ja ehkäisevää toimeentulotukea 14 alueella. Vuoden 2024 kyselyn mukaan täydentävää toimeentulotukea voi hakea puhelimitse 20 ja ehkäisevää 21 hyvinvointialueella.

Toimeentulotukihakemusten käsittely on kaikilla hyvinvointialueilla usein keskitetty joko niin, että hakemukset menevät ensin esimerkiksi taloudellisen tuen tiimiin tai etuuskäsittelijöille. Tämän jälkeen hakemukset jaetaan joko etuuskäsittelijöiden tai sosiaalityön ammattihenkilöiden käsiteltäväksi. Jaottelu voi tapahtua myös sen perusteella, onko kyseessä uusi vai jo aiemmin asioinut asiakas.

Aiemmissa selvityksissä on tullut esiin, että työntekijät kaipaavat täydentävään ja ehkäisevään toimeentulotukeen aiempaa yksityiskohtaisempaa ohjeistusta (Metsävainio & Vogt 2023, 22–23). Hyvinvointialueet ovatkin laatineet omat kirjalliset ohjeensa täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen myöntämiseen. Alueiden välillä on suuriakin eroja siinä, millaisilla summilla asiakasta tai perhettä voidaan maksimissaan tukea tiettyjen menojen osalta. Hyvinvointialueiden verkkosivuilta löytyvien soveltamisohjeiden vertailu osoittaa, että esimerkiksi lasten harrastusmenoihin voidaan myöntää tukea Pohjanmaalla 13–17-vuotiaille enintään 600 euroa, Etelä-Karjalassa enintään 400 euroa ja Etelä-Savossa enintään 200 euroa vuodessa lasta kohden (Pohjanmaan hyvinvointialue 2022; Etelä-Karjalan hyvinvointialue 2022; Etelä-Savon hyvinvointialue 2023). Kaikilla hyvinvointialueilla ei kuitenkaan maksimimääriä ole julkisesti ilmoitettu, eikä kaikkien hyvinvointialueiden soveltamisohjeita löydy netistä.

Vaikka sekä täydentävää että ehkäisevää toimeentulotukea voi hakea tapaamatta sosiaalityön ammattihenkilöä ja tuen saaminen on tiukasti ohjeistettu, eivät hyvinvointialueiden vastaajat olleet sitä mieltä, että kumpikaan tukimuoto olisi jo täysin laskennallinen etuus. Vuoden 2024 kyselyyn vastanneiden mukaan väittämä ”täydentävä toimeentulotuki on laskennallinen etuus” kuvaa tilannetta melko hyvin tai täysin noin kolmanneksen mielestä. Ehkäisevän toimeentulotuen kohdalla yksikään vastaaja ei ollut sitä mieltä, että väittämä kuvaa tilannetta melko hyvin tai täysin. Molemmissa

etuuksissa katsottiin edelleen tarvittavan sosiaalihuollon ammattihenkilön harkintaa, vaikka etuuskäsittelijät ottavat vastaan ja käsittelevät monilla alueilla erityisesti täydentävän toimeentulotuen hakemuksia.

Vuonna 2024 kaikilla alueilla on käytössä myös matalan kynnyksen neuvonta- ohjauspalveluja. Talousneuvontaa saa puhelimitse ja monilla alueilla kuten Pirkanmaalla ja Etelä-Pohjanmaalla myös paikan päällä. Talousneuvolassa voi keskustella halutessaan nimettömästi laskujen maksamisesta, velkaantumisesta, ulosotosta, talouden suunnittelusta tai huolesta koskien läheisen taloudellista tilannetta. Myös hyvinvointialueiden sosiaalipalvelujen neuvontapuhelimet tarjoavat apua ja tukea täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen hakemiseen.

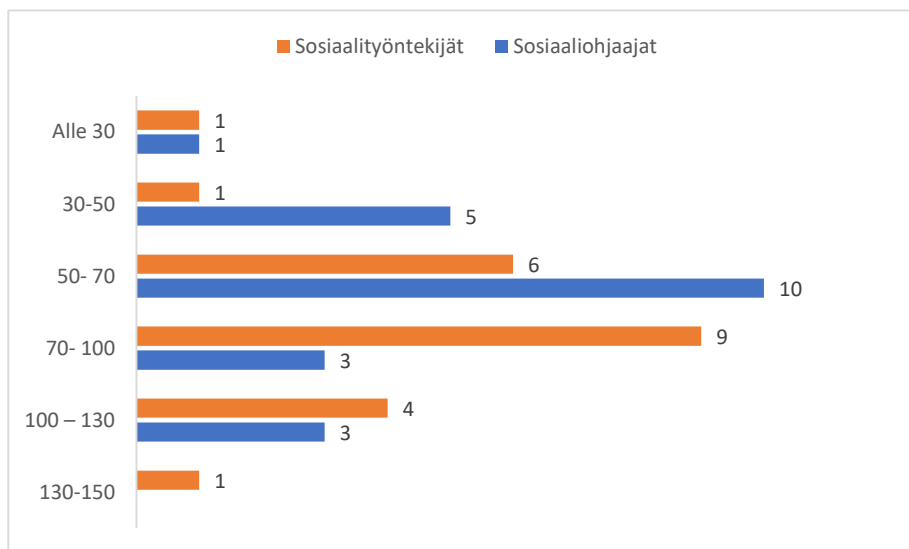
Aikuissosiaalityön asiakasmäärät, palvelujen saatavuus ja työajan kohdentuminen

Asiakasmäärät

Vastaajia pyydettiin arvioimaan, paljonko hyvinvointialueella on vuonna 2024 keskimäärin asiakkaita aikuissosiaalityötä tekevää sosiaalityöntekijää ja sosiaaliohjaajaa kohden. Vuonna 2024 peräti 14 alueella aikuissosiaalityön sosiaalityöntekijöillä ja kuudella alueella sosiaaliohjaajilla oli yli 70 asiakasta työntekijää kohden. (Kuvio 2.) Vuonna 2022 tällaisia alueita oli sosiaalityöntekijöiden kohdalla 12 ja sosiaaliohjaajien kohdalla kymmenen. Vuonna 2022 myös 3–4 hyvinvointialuetta ilmoitti, että asiakkaiden määrää ei voi arvioida. Vuoden 2024 kyselyssä ei tuotu esiin, että asiakkaiden määrää ei voi arvioida.

Kuudella alueella sekä sosiaalityöntekijöillä että sosiaaliohjaajilla oli yli 70 asiakasta aikuissosiaalityöntekijää kohden. Nämä olivat Etelä-Pohjanmaa, Helsinki, Keski-Suomi, Pohjanmaa, Pohjois-Pohjanmaa ja Satakunta.

Vuonna 2022 asiakkaiden määrän ennakoitiin kasvavan niin sosiaalityöntekijöiden (5 arvioi määrän lisääntyvän hieman) kuin sosiaaliohjaajien (7 arvioi määrän lisääntyvän hieman) kohdalla. Asiakkaiden määrän lisääntyminen oli kuitenkin ennakoitua suurempaa. Vuoden 2024 arviossa sosiaalityöntekijöiden kohdalla 14 aluetta ja sosiaaliohjaajien kohdalla 12 hyvinvointialuetta arveli asiakasmäärien lisääntyneen hieman hyvinvointialueille siirtymisen jälkeen.

Kuvio 2. Arvio asiakasmäärästä hyvinvointialueilla yhtä aikuissosiaalityössä työskentelevää sosiaalityöntekijää ja sosiaaliohjaajaa kohden vuonna 2024 (n=22).

Aikuissosiaalityössä optimaalista asiakasmäärää työntekijää kohden ei ole määritetty. Asiakasmäärät ovat olleet jo vuonna 2022 huomattavasti suurempia kuin esimerkiksi Talentia ry:n suositus, joka on 35–50 asiakasta sosiaalityöntekijää ja sosiaaliohjaajaa kohden.

Sekä sosiaalityöntekijöiden että sosiaaliohjaajien asiakasmäärät olivat kasvaneet hyvinvointialueille siirtymisen jälkeen Etelä-Pohjanmaan, Itä-Uusimaan, Keski-Suomen, Keski-Uusimaan, Lapin, Länsi-Uusimaan, Pohjois-Pohjanmaan ja Satakunnan alueilla. Joko sosiaalityöntekijän tai sosiaaliohjaajan asiakasmäärät olivat lisääntyneet hieman yhdeksällä alueella. Viidellä alueella asiakasmäärät työntekijää kohden arvioitiin olevan ennallaan.

Palvelujen saatavuus

Käytössä olevat resurssit vaikuttavat palvelujen saatavuuteen aikuissosiaalityössä. Vuonna 2024 kuuden hyvinvointialueen edustajan mielestä aikuissosiaalityön resurssit ovat vähentyneet hyvinvointialueille siirtymisen jälkeen hieman, kahdeksan mukaan pysyneet ennallaan ja kahdeksan alueen mukaan lisääntyneet hieman. Vuonna 2022 vastaajista suurin osa arvioi, että aikuissosiaalityön resurssit pysyvät suunnilleen samoina siirryttäessä hyvinvointialueille. Vain viidennes arvioi resurssien hieman vähenevän.

Palvelujen saatavuuteen vaikuttaa myös se, miten hyvin palvelun tarpeessa oleva henkilö löytää tarvitsemansa palvelut. Vuonna 2024 kahdeksan vastaajan mukaan aikuissosiaalityön tarpeessa oleva asiakas löytää aikuissosiaalityön palvelut suunnilleen yhtä hyvin kuin ennenkin. Seitsemän vastaajaa arvioi tilanteen parantuneen ja seitsemän mukaan se oli heikentynyt. 12 vastaajaa arvioi vuonna 2022, että hyvinvointialueelle siirtymisen jälkeen aikuissosiaalityön tarpeessa oleva asiakas löytää aikuissosiaalityön palvelut suunnilleen yhtä hyvin kuin ennenkin. Seitsemän vastaajaa arvioi tuolloin, että tilanne voi jopa parantua hieman ja vain kolme arvioi, että se voi heikentyä hieman.

Myös asiakkaan mahdollisuus tavata aikuissosiaalityön sosiaaliohjaaja kasvotusten on säilynyt suunnilleen ennallaan vuosien 2022 ja 2024 arvioinneissa.

Työajan kohdentuminen

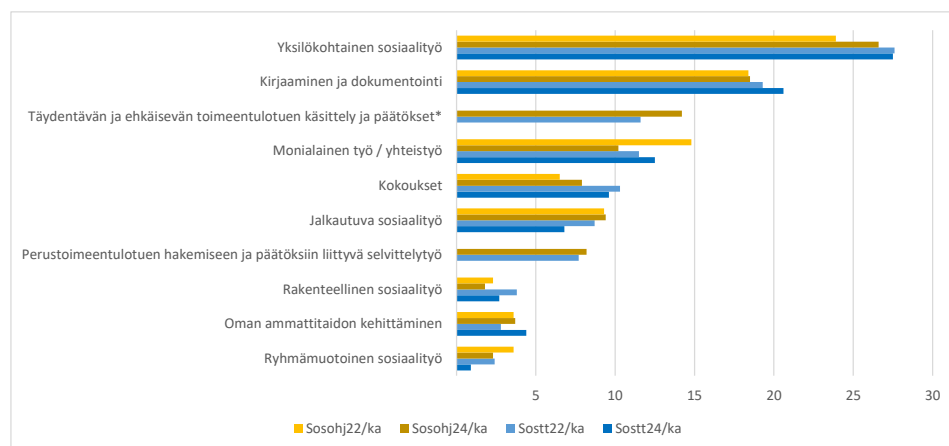
Vuonna 2022 vastaajia pyydettiin arvioimaan muutoksia aikuissosiaalityössä hyvinvointialueille siirtymisen jälkeen, eli vuonna 2023. Pääosin tilanteiden arvioitiin pysyvän ennallaan.

Sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien työajan kohdentuminen eri tehtäviin on pysynyt suunnilleen samana vuodesta 2022 vuoteen 2024. Yksilökohtaiseen sosiaalityöhön kuuluu molemmilla ammattiryhmillä 28 prosenttia työajasta, joka on lähes sama luku, kuin ennen hyvinvointialueille siirtymistä. Myös kirjaamisen ja dokumentoinnin määrä on pysynyt suunnilleen samana.

Vuoden 2024 kyselyssä tiedusteltiin myös täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen käsittelyyn ja päätöksiin kuluva työaika (sosiaaliohjaajilla 14 % ja sosiaalityöntekijöillä 12 % työajasta) sekä perustoimeentulotuen hakemiseen ja päätöksiin liittyvään selvittelytyöhön (molemmilla ammattiryhmillä 8 % työajasta). (Kuvio 3).

13 vastaajaa arvioi vuonna 2024 monialaisen työskentelyn pysyneen suunnilleen samana ja kahdeksan arvioi sen lisääntyneen hieman hyvinvointialueille siirtymisen jälkeen. Vuonna 2022 puolet vastaajista (n=11) ennakoivat monialaisen työskentelyn pysyvän samana ja puolet (n=11) arvioi sen lisääntyvän hyvinvointialueelle siirtymisen jälkeen.

Vuonna 2024 vähiten työaika käytetään ryhmämuotoiseen sosiaalityöhön, oman ammattitaidon kehittämiseen ja rakenteelliseen sosiaalityöhön. Näiden työmuotojen osuus on pysynyt molempina vuosina alle viidessä prosentissa niin sosiaalityöntekijöillä kuin sosiaaliohjaajilla.

*Kysymys mukana vain vuonna 2024

Kuvio 3. Vastaajien arviot sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien työajan kohdentumisesta prosentteina viikottaisesta työajasta vuonna 2022 (n=8) ja vuonna 2024 (n=21).

Suurten ja kohtuullisten asiakasmäärien alueet

Etelä-Pohjanmaalla, Helsingissä, Keski-Suomessa, Pohjanmaalla, Pohjois-Pohjanmaalla ja Satakunnassa oli toukokuussa 2024 arvion mukaan yli 70 asiakasta sekä sosiaalityöntekijöitä että sosiaaliohjaajia kohden. Näitä alueita kutsumme ”suurten asiakasmäärien alueiksi”. Itä-Uusimaalla, Kainuussa, Keski-Pohjanmaalla, Kymenlaakossa, Pohjois-Savossa, Päijät-Hämeessä, Varsinais-Suomessa ja Etelä-Karjalassa oli puolestaan alle 70 asiakasta sekä sosiaalityöntekijää että sosiaaliohjaajaa kohden. Näitä kutsumme ”kohtuullisten asiakasmäärien alueiksi”. (Taulukko 2.)

Taulukko 2. Eroja aikuissosiaalityön työmuodoissa ja esimiesten tuessa suurten ja kohtuullisten asiakasmäärien alueilla vuonna 2024

	Suurten asiakasmäärien alueet (5 aluetta)	Kohtuullisten asiakasmäärien alueet (8 aluetta)
Kirjaaminen ja dokumentointi	22-23 % työajasta	18-21 % työajasta
Jalkautuva sosiaalityö	9-12 % työajasta	5-8 % työajasta
Täydentävään ja ehkäisevään toimeentulotukeen liittyvä käsittely ja päätökset	16-18 % työajasta	10-11 % työajasta
Perustoimeentulotuen hakemiseen ja päätöksiin liittyvä selvittelytyö	9-11 % työajasta	7-8 % työajasta
Yksilökohtainen asiakastyö	24-25 % työajasta	30 % työajasta
Esimiesten tuki aikuissosiaalityölle	Heikentynyt neljällä ja pysynyt ennallaan kahdella alueella hyvinvointialueille siirtymisen jälkeen	Pysynyt ennallaan kahdeksalla alueella hyvinvointialueille siirtymisen jälkeen

Kovin suuria eroja ei pienellä kyselyotoksella voi saada aikaan. Suurten asiakasmäärien alueilla työtehtävät näyttävät painottuvan kuitenkin hieman eri tavoin, kuin kohtuullisten asiakasmäärien alueilla. Suurten asiakasmäärien alueilla sekä sosiaalityöntekijät että sosiaaliohjaajat tekevät hieman enemmän kirjaamista ja dokumentointia, täydentävää ja ehkäisevää toimeentulotukityötä ja perustoimeentulotuen hakemiseen ja päätöksiin liittyvää selvittelytyötä, kuin kohtuullisen asiakasmäärän alueilla. Toisaalta suurten asiakasmäärien alueilla tehdään hieman enemmän myös jalkautuvaa työtä. Esimiesten tuki on vastaajien mukaan heikentynyt neljällä ja pysynyt ennallaan kahdella suuren asiakasmäärän alueella hyvinvointialueille siirtymisen jälkeen.

Aikuissosiaalityön arvostus koetaan heikoksi

”Olemme täällä hyvin marginaalisessa asemassa emmekä koe saavamme arvostusta. HVA keskittyy terveyden- ja sairaanhoitoon sekä ikä, lastensuojelu ja vp palveluihin. Meillä on liian pienet resurssit ja joudumme tekemään myös iäkkäiden sosiaalityön sekä päihdehuollon sosiaalityön.” (Vastaaja suuren asiakasmäärän alueelta)

”Hyvinvointialueen resurssipulassa saamme jatkuvasti olla perustelemassa, miksi aikuisten sosiaalityössä on näin paljon työntekijöitä. Työntekijäkohtainen asiakasmäärä ei kuvaa hyvin työntekijöiden työkuormaa, koska työntekijät tekevät paljon ohjausta ja neuvontaa, toimeentulotukipäätöksiä (ilman asiakkuuden aloittamista), puhelinpalvelua, aktivointisuunnitelmia, monialaista verkostotyötä jne. ilman, että aloitetaan aikuissosiaalityön asiakkuus. Tuntuu koko ajan siltä, että vuosikymmenen kehittämistyön tuloksia yritetään murentaa.” (Vastaaja kohtuullisen asiakasmäärän alueelta)

Hallitusohjelmaan kirjattujen sosiaaliturvaa koskevien muutosten ennakoitaan kasvattavan tuen tarvetta entisestään

Kyselyyn vastanneet esihenkilöt toivat avovastauksissa esiin hallitusohjelmaan kirjattujen sosiaaliturvaa koskevien muutosten lisäävän aikuissosiaalityön sekä täydentävän ja ehkäisevän tuen tarvetta entisestään. Syynä vastaajien mukaan on se, että sosiaaliturvan heikennykset kohdistuvat pitkälti samoihin henkilöihin, jotka jo nyt ovat etuuksien varassa. Arvioiden mukaan myös uusia ihmisryhmiä tulee putoamaan perustoimeentulotuen varaan, esimerkkinä mainittiin osa-aikatyötä tekevät, jotka todennäköisesti tulevat aiempaa enemmän hakemaan täydentävää ja ehkäisevää toimeentulotukea.

Asumistuen pieneneminen kohdistuu merkittävästi pienituloisiin työttömiin, opiskelijoihin, lapsiperheisiin ja palkkatyössä oleviin. Arvion mukaan lapsiperheissä lapset ovat eriarvoisessa asemassa ja kuilu heikommassa asemassa ja paremmin pärjäävien välillä kasvaa merkittävässä määrin. Kotitalouksien velkaantumisen ja lapsiperheköyhyyden pelätään lisääntyvän. Pelkona oli myös, että kun asumistukea leikataan, joutuvat vähävaraiset ihmiset muuttamaan autottomina alueille, joista ei ole joukkoliikennettä, koska heillä ei ole varaa asua siellä, missä työtä voisi olla saatavilla.

Myös syrjäytymisen, pakkomuuttojen, asunnottomuuden, mielenterveysongelmien ja tilapäisen asumisen tarpeen ennakoitaan lisääntyvän. Taloudellinen kuormitus vaikuttaa arvion mukaan apua tarvitsevien ihmisten mielenterveyteen ja jaksamiseen. Tuotiin esiin myös, että asiakkaiden huolestuneet, turhautuneet ja pelokkaat yhteydenotot ovat lisääntyneet.

Arvioiden mukaan aikuissosiaalityön ohjauksen, neuvonnan ja taloussosiaalityön tarve kasvaa leikkausten myötä. Muutokset tulevat arvioiden mukaan lisäämään tarpeiden kasvaessa myös palveluihin kohdistuvia menoja. Toimeentulotuen, aikuissosiaalityön, muiden sosiaalihuollon palvelujen ja erityissosiaalihuollon menojen arvioitiin kasvavan. Kasvava asiakasmäärä ja esimerkiksi toimeentulotuessa huomiointiin vuokriin liittyvät lausunnot kuormittavat henkilöstöä jo nyt ja niiden lisääntyminen on todennäköistä entisestään. Haastavassa

henkilöstö- ja työtilanteessa kaikki heikennykset saattavat johtaa siihen, että aikuissosiaalityön palveluihin pääsy heikkenee. Pelkona on, että koska tilanne lisää työntekijöiden kuormitusta, myös sairauspoissaolot ja henkilöstön vaihtuvuus lisääntyvät.

Johtopäätökset

Aiemmassa, marras-joulukuussa 2022 toteutetussa aikuissosiaalityön kyselyssä aikuissosiaalityön siirtyminen hyvinvointialueille oli vielä monilta osin kesken. Haastetta siirtymään toivat muun muassa lakimuutokset ja uudistettavat tietojärjestelmät. Muutoksen arviointia vaikeutti puutteellinen asioiden tilastointi esimerkiksi aikuissosiaalityön työaikaresurssien ja työajan kohdentumisen osalta. (Kivipelto & Tanner 2023.) Tältä osin tilanne on hieman parantunut 1,5 vuodessa. Tietojen kokoaminen on edelleen pitkälti käsityötä, mutta tyhjiä vastauksia ei esimerkiksi asiakasmäärien tai työntekijöiden lukumäärien osalta enää jätetty, kuten vuonna 2022.

Aiemman selvityksemme ehdotuksena oli, että Kelan ja hyvinvointialueiden vastuuhenkilöiden tulisi selvittää, miten paljon perustointitulotukeen liittyvää työtä on syytä pitää edelleen aikuissosiaalityön tehtävävalikossa, jotta Kela-siirrossa asetetut tavoitteet täyttyvät. Näin yksityiskohtaista selvitystyötä ei ole aloitettu, mutta Sosiaaliturvakomitea ja Petteri Orpon hallitus ovat tarttuneet perus- ja vähimmäisturvan uudistamiseen, jonka yhteydessä myös toimeentulotuen asemaa tarkastellaan uudelleen.

Toteutettu kysely osoitti, että asiakasmäärät ovat olleet kasvussa hyvinvointialueiden käynnistymisen jälkeen. Osa hyvinvointialueista kamppailee paitsi suurten myös kasvavien asiakasmäärien kanssa. Näillä alueilla tarvitaan toimia, joiden avulla etsitään laajasti ja monialaisesti ratkaisuja huono-osaisuuden vähentämiseen. (Ks. myös Kivipelto ym. 2023.) Tilannetta ei tietenkään helpota se, että sosiaaliturvaa leikataan juuri tältä samalta kohderyhmältä.

Monialaisen työn ennakoitiin joko pysyvän samana tai lisääntyvän, kun sosiaalityö siirtyi hyvinvointialueille. Näin on käynytkin. Työajan käyttö ei muutoin ole muuttunut aiemmasta kyselystä etenkin yksilökohtaisen asiakastyön osalta. Noin kolmannes työajasta yksilökohtaiseen asiakastyöhön on kuitenkin varsin pieni ottaen huomioon yhä kasvavat asiakasmäärät ja tarpeet. On huolehdittava siitä, että yksilökohtaisen asiakastyön määrä ei painu liian alas.

Jotkut hyvinvointialueet ovat tehneet myös sosiaalityöhön kohdistuvia selvityksiä. Niissä on käsitelty sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien työajan kohdentumista ja tehtäviä. Tämänkaltaisen työ olisi toki ollut parasta tehdä valtakunnallisesti, koska nyt tiedot eivät ole vertailukelpoisia. Selvitykset antavat kuitenkin arvokasta tietoa hyvinvointialueille siitä, miten sosiaalityötä tulee kehittää ja millaisia panostuksia se vaatii.

Vaikuttavuuden arvioinnista on odotettu ratkaisua sosiaali- ja terveydenhuollon toimintojen parempaan kohdentamiseen jo vuosia, jollei vuosikymmeniä. Tältä osin tilanne ei ole mennyt juurikaan eteenpäin vuoden 2022 kyselymme jälkeen. Tietojärjestelmät ovat edelleen toimimattomia vaikuttavuustiedon tuottamisessa, eikä esimerkiksi työikäisten palvelujen asiakassuunnitelmaan integroitua AVAIN-mittaria olla vielä saatu käyttöön kuin murto-osalla hyvinvointialueista.

Lähteet

Etelä-Karjalan hyvinvointialue (2022) [Täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen soveltamisohje](#). Vahvistettu: Aluehallitus 20.12.2022. Luettu 2.6.2024.

Etelä-Savon hyvinvointialue (2023) [Etelä-Savon hyvinvointialueen toimeentulotuen soveltamisohjeet 1.1.2024 alkaen](#). Etelä-Savon hyvinvointialue/Aluehallitus 04.12.2023 § 351

Forsell M, Inget-Leinonen S, Jasim R, Lastikka S, Lehto J, Mielikäinen L, Vakkuri M (2024) [Sosiaalihuollon asiakasmäärät: Sosiaalihuollon seurantarekisterin tiedot vuoden 2023 vuosineljänneksillä](#). Työpaperi 32/2024. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Hiilamo H, Kivipelto M, Moisio P, Mukkila S, Nykänen E, Ollonqvist J, Peltoniemi J, Saikku P, Tervola J, Tuovinen A-K, Virrankari L (2023) [Hallitusohjelman mukaisten sosiaaliturvan leikkausten vaikutukset vuoteen 2027](#). Työpaperi 45/2023. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

[Kelasto](#). Tilastotietokanta. Toimeentulotuen saajat huhtikuussa 2023 ja 2024.

Kivipelto M, Ilmarinen K, Karjalainen P (2023) [Asumiseen liittyvä huono-osaisuus – sosiaalityön ammattilaisten näkökulma](#). Yhdyskuntasuunnittelu 61 (4), 12–33.

Kivipelto M, Tanner, N (2023) [Aikuissosiaalityö sote-uudistuksessa – kyselyn tulokset](#). Tutkimuksesta tiiviisti 1/2023. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL).

Kuusikko-työryhmä (2022) [Kuuden suurimman kaupungin aikuissosiaalityö vuonna 2021](#). Kuusikko-työryhmän julkaisusarja 4/2022. Helsinki.

Lehmuskoski A, Palm N, Suhonen M (2024) (toim.) [Kanta-palvelujen käsikirja sosiaalihuollon toimijoille](#). Versio 3.8. Maaliskuu 2024. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos & Kansaneläkelaitos.

Metsävainio K, Vogt E (2023) [Pitkä matka on kuljettu vuodesta 2017. Toimeentulotuen toimeenpanon nykytila-analyysi 2022](#). Helsinki: Kela, Kuntaliitto & Hyvil.

Pohjanmaan hyvinvointialue (2022) [Täydentävän ja ennaltaehkäisevän toimeentulotuen soveltamisohjeet 1.1.2023 alkaen](#). Hyväksytty: Hyvinvointialueen hallitus 29.8.2022. 97 §. Luettu 2.6.2024.

STM (2022) [Sosiaaliturvauudistus](#). Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

STM (2024) [Toimeentulotukilain kokonaisuudistusta valmisteleva työryhmä](#). Asettamispäätös 11.1.2024. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Luettu 13.6.2024.

Valtioneuvosto (2023) [Vahva ja välittävä Suomi: Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma 20.6.2023](#). Valtioneuvoston julkaisuja 2023:58. Helsinki: Valtioneuvosto.

VM (2024) [Julkisen talouden suunnitelma vuosille 2025–2028](#). Valtiovarainministeriön julkaisuja 2024:29. Helsinki: Valtiovarainministeriö.

Tämän julkaisun viite:

Kivipelto M, Elovainio M (2024) Aikuissosiaalityön tilannekuva 2024 – kyselyn tuloksia. Tutkimuksesta tiiviisti 26/2024. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki

Tutkimus on osa Sosiaali- ja terveystieteiden tilannekuva -julkaisusarjaa. Julkaisut käsittelevät suomalaisen sosiaali- ja terveystieteiden järjestelmän kannalta keskeisiä ja ajankohtaisia teemoja.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

ISBN 978-952-408-329-4 (verkko)

ISSN 2323-5179 (verkko)

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-329-4>